

- ۸- همان کتاب، ص ۷۴.
- ۹- همان کتاب، ص ۷۵، به نقل از: Bartold V.V., Sochineniia, tom II, chast 1, ... str. 31.
- ۱۰- همان کتاب، ص ۷۶-۷۷.
- ۱۱- همان کتاب، ص ۸۱، به نقل از: بارتولد، و. آبیاری در ترکستان، ترجمه کریم کشاورز، انتشارات مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران، تهران، ۱۳۵۰، ص ۲۸.
- ۱۲- *Encyclopaedia de l'Islam*, l'article "Pan-turanisme, par Minorsky, Livraison N., P. 224.
- ۱۳- دکتر جواد هیئت، سیری در تاریخ زبان و لهجه های ترکی، تهران، ۱۳۶۵، ص ۱۱۴.
- ۱۴- همان کتاب، ص ۱۱۸.
- ۱۵- خواجه رشید الدین فضل الله، جامع التواریخ، به کوشش دکتر بهمن کریمی، تهران ۱۳۳۸، به نقل از دکتر عنایت الله رضا، آذربایجان از کهنترین ایام تا امروز، ص ۱۸۸.
- ۱۶- سیری در تاریخ زبان و لهجه های ترکی، ص ۱۱۳-۱۱۵.
- ۱۷- رک. ذبیح الله صفا، تاریخ ادبیات در ایران، جلد دوم، فصل دوم: «وضع اجتماعی ایران از آغاز تسلط سلاجقه تا حمله مغول»، ص ۶۸-۱۳۳.
- ۱۸- حشمت مزید، «بدر شروانی و اشعارش، نظری به دیوانی بازمانده»، تحقیقات ایران شناسی در امریکا، (جشن نامه استاد محمد علی جزایری)، به کوشش مهدی مرعشی، امریکا، ۱۹۹۴، ص ۶۰-۱۱۵، (ایبات در ص ۸۰-۸۱).
- ۱۹- *Reform*, Washington, D.C., year 2, No: 3-6, Autumn 1996, p 39.
- توضیح: دکتر حمید نطفی کسی ست که بر کتاب سیری در تاریخ زبان و لهجه های ترکی تألیف دکتر جواد هیئت تفریظ نوشته است.
- ۲۰- *Reform*, Washington, D.C., year 3, No. 8, Spring 1997, pp. 21-24, 51-52.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

محمود امید سالار

«گش شوراندن» و «ستیخ»

۱- گش شوراندن:

در باره ترکیب گش شوراندن در شاهنامه، ابتدا استاد خالقی مطلق و سپس منو بنده مطالبی در ایران شناسی نوشتیم (نگاه کنید به همین نشریه، ج ۷، ش ۴، زمستان ۱۳۷۴ ص ۸۷۵-۸۷۸، و پیش از آن به ج ۵، ش ۳، پائیز ۱۳۷۲، ص ۶۷۹-۶۸۰). پس از آن تاریخ

بنده یک بار دیگر به این ترکیب برخورد کرده است، و نظر به این که گش شوراندن ترکیب نادری است، این مورد اخیر را نیز این جا متذکر می گردد تا اگر طالب علمی در تصحیح متون به آن احتیاج یافت، شاهد دیگری نیز در اختیار داشته باشد.

در صفحه ۳۲۱ گرشاسپ نامه، تصحیح دانشمند فقید حبیب یغمائی رحمة الله علیه بیت زیر در توصیف جهان آمده است:

فرز گنده پیرست شوریده هُش بد اندیش و فرزند خور، شوی گُش
چون صورت شوریده هُش در شاهنامه گشته شوریده گُش است، بنده حدس زدم که در متن گرشاسپنامه هم این ترکیب گشتگی یافته. هنگامی که به فیلم دو نسخه گرشاسپنامه که نزد من موجود است مراجعه کردم، دیدم که این دو نسخه نیز حدس بنده را تأیید می کنند. ضبط این دو نسخه را به تقدیم می رسانم:

۱- نسخه طویقا پوسرای استانبول به نشانه H 674 مورخ ۷۵۵ ه.ق. که اقدم نسخ تاریخدار این کتاب است بیت را چنین ضبط کرده:

فرز گنده پیرست شورید گُش بد اندیش و فرزند خور شوی گُش
این نسخه روی گُش ضمه گذاشته است.

۲- نسخه لندن که با شاهنشاه نامه، بهمن نامه، و کوش نامه در یک مجلد صحافی شده، به نشانه OR 2780 مورخ ۸۰۰ ه.ق، نیز بیت را بدین صورت آورده است:

فرز گنده پیرست سوزنده گُش بد اندیش و فرزند خور، شوی گُش
که در این نسخه همچنان که ملاحظه می فرمایید شوریده گُش به سوزنده گُش گشتگی یافته. بنده این مختصر را با ذکر شاهی دیگر از گرشاسپنامه که برای تصحیح متون قدیم بسیار به کار می آید خاتمه می دهم.
۲- ستیخ:

به یاد دارم که مدتها پیش بین جناب خالقی مطلق وعده ای از فضلا بر سر یک بیت از داستان رستم و سهراب بحثی در گرفته بود. خلاصه مطلب این که، استاد خالقی به قراءت شاهنامه بنیاد که بیت ۶۴۸ داستان را (= ۶۲۱ چاپ خالقی) به صورت:

خم آورد، زان پس سنان کرد سیخ بزد نیزه بر کند هفتاد میخ
آورده، خرده گرفته بودند و صورت صحیح بیت را چنان که در تصحیح خود آورده اند، این گونه تشخیص داده اند:

خم آورد پشت و زدست آن ستیخ بزد تند و بر کند هشتاد میخ
(خالقی ۲/۱۶۸/۶۲۱)

بنده یادم نیست که آیا از گرشاسپنامه نیز شاهی بر مدعای خود ارائه کرده بودند یا نه. علی‌ای حال صورتی که استاد تشخیص داده اند در گرشاسپنامه هم آمده است:

زراندر او صد ستون سخیخ از ابریشم رسته وز سیم میخ

(گرشاسپنامه، ص ۴۱۵)

ناگفته نماند که گرشاسپنامه یکی از متونی است که در تصحیح شاهنامه یا دیگر حماسه‌های قدیمی نباید از آن غافل شد. والسلام.

دانشگاه کالیفرنیا، لوس آنجلس

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی